

Malmö högskola

Lärarytbildningen

Lek Fritid Hälsa

Examensarbete

10 poäng

Aspergers syndrom – en fallstudie

Asperger syndrom – A Case Study

Markus Andersson

Johan Hallberg

Lärarexamen 140p
Barndoms- och ungdomsvetenskap
Höstterminen 2005

Examinator: Fredrik Nilsson

Handledare: Göran Kvist

Abstract

Aspergers syndrom – en fallstudie

Markus Andersson

Johan Hallberg

Andersson, M & Hallberg, J. (2005). *Aspergers syndrom – en fallstudie* [Asperger syndrom – A Case Study]. Malmö: Lärarutbildningen: Malmö Högskola.

Detta är en fallstudie om en pojke som fått diagnosen Aspergers syndrom, lätt autism. Studiens syfte är att få kunskap och förståelse för barn med Aspergers syndrom och hur vi tillsammans med dessa får en så väl fungerande skolsituation som möjligt. Våra huvudfrågeställningar är: *Hur identifierar man Aspergers syndrom? I vilka situationer blir Aspergers syndrom ett problem i skolan och hur hanterar man detta? Hur formar och anpassar vi våra klassrum för barn med Aspergers syndrom?* För att kunna få svar på våra frågeställningar har vi använt oss av relevant litteratur, observationer och intervjuer. De som deltagit i studien är en nioårig pojke med Aspergers syndrom, dennes klasslärare och specialpedagoger. Samtal med pojkens föräldrar har även bidragit till studien. Viktigaste resultatet vi kommit fram till är att barn med Aspergers syndrom kräver ordning och struktur. Oförberedda förändringar/händelser kan vända upp och ner på dessa barns hela tillvaro. Vidare har det även framgått att lärarens kunskaper inom området är av stor betydelse. Studien är genomförd på en mellanstor skola någonstans i sydvästra Skåne.

Nyckelord. Aspergers syndrom, autism, barn i svårigheter, klassrumsmiljö.

Innehållsförteckning

1	Introduktion	7
2	Kunskapsbakgrund	9
2.1	Historik	9
2.2	Hur identifierar vi Aspergers syndrom?	10
2.3	I vilka situationer blir Aspergers syndrom ett problem i skolan?	12
2.3.1	Hur hanterar vi ett sådant beteende?	13
2.3.2	Kan man se någon varningssignal?	14
2.4	Hur kan vi forma vårt klassrum och vår verksamhet för att tillgodose ett barns behov med Aspergers syndrom?	14
2.4.1	Lek och rörelse	17
2.5	Centrala begrepp för vår studie	18
2.5.1	Handikapp	18
2.5.2	Aspergers syndrom	18
2.5.3	Autism	19
3	Problemprecisering	20
4	Metod	21
4.1	Urval	21
4.2	Metodval och val av datainsamlingsmetoder	21
4.2.1	Intervju	22
4.2.2	Observation	23
4.3	Genomförande	24
4.3.1	Intervjuer	24
4.3.2	Observationer	24
4.4	Analysbeskrivning	25
4.5	Forskningsetiska överväganden	26
5	Resultat	27
5.1	Hur identifieras Aspergers syndrom?	28
5.2	I vilka situationer blir Aspergers syndrom ett problem och hur hanterar man detta?	30
5.3	Hur formas och anpassas klassrummet för ett barn med Aspergers syndrom?	32

6 Diskussion	34
6.1 Kritisk granskning och nya frågeställningar	34
6.2 Hur identifieras Aspergers syndrom?	35
6.3 I vilka situationer blir Aspergers syndrom ett problem och hur hanterar man detta?	37
6.4 Hur formas och anpassas klassrummet för ett barn med Aspergers syndrom?	38
7 Källförteckning	43
Bilagor	
Intervjuguide	

1 Introduktion

Vi har valt att titta lite närmare på ett barn med funktionshindret Aspergers syndrom, en form av lätt autism. Vi har alltid varit intresserade av det specialpedagogiska området. Anledningen till valet av just Aspergers syndrom är att Johan Hallberg under sin verksamhetsförlagda tid har fått möjlighet att följa ett barn med just detta funktionshinder och att ett intresse för barn i denna situation har uppstått. Enligt Gillberg (1999) har mellan tre till fem av tusen Aspergers syndrom och vi räknar därmed att någon gång under vår tid som lärare komma i kontakt med denna typ av barn.

Som blivande pedagoger vill vi ta reda på hur man kan bemöta ett barn med detta funktionshinder i skolans vardag. Vi anser det vara varje lärares "skyldighet" att ha någon form av kunskap om olika funktionshinder för att i ett tidigt skede kunna upptäcka och erbjuda den hjälp som finns.

Att som pedagog ha förståelse och insikt i olika funktionshinder anser vi bör underlätta dessa barns skolsituation. Detta synsätt kan vi stärka med vad som nämns i läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, nämligen att all undervisning skall anpassas till varje elevs olika förutsättningar och behov. Genom att inneha denna kunskap anser vi det underlätta, för oss som lärare, att forma vår klassrumsmiljö för att bäst främja "en skola för alla". Detta betyder med andra ord att undervisningen skall anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov. Givetvis gäller detta även för de barn med Aspergers syndrom, vilka enligt Lpo 94 har laglig rätt till individanpassad undervisning inom ramen för den vanliga skolan. Skolan skall även främja förståelse för andra människor. Vi anser därmed att det är av yttersta vikt att alla barn i skolan, med hjälp av lärare, kan få kunskap och förståelse om detta funktionshinder (Läraryrket, 2001).

I FN:s standardregler om delaktighet och jämlikhet för människor med funktionshinder står det att "...integrerad skolgång är det effektivaste sättet att bygga upp en solidaritet mellan barn med behov av särskilt stöd och deras kamrater. Att sända barn till särskilda skolor – eller sammanföra dem i specialklasser eller avdelningar inom en viss skola på varaktig basis – bör vara en undantagslösning att förordas endast i de sällsynta fall & (där barnets behov inte kan tillgodoses i vanlig klass)." (Specialpedagogiska institutet, 2005)

Syftet med detta arbete är att få kunskap och förståelse. Kunskap i den bemärkelse vad Aspergers syndrom egentligen är och hur vi som lärare kan upptäcka och hantera denna typ av funktionshinder i klassrummet. Vidare även få förståelse för det aktuella handikappet för att tillsammans med barnet få en så väl fungerande skolsituation som möjligt. Enligt Schopler, Reichler och Lansing (1993) bör innehållet i undervisningen individualiseras för att tillgodose alla barns behov. Detta är av yttersta vikt för barnen med autism eller liknande funktionshinder, t ex Aspergers syndrom.

Efter att vi genomfört detta arbete hoppas vi kunna verka för att underlätta samspelet mellan elev/barn - pedagog som innehar funktionshindret Aspergers syndrom. Givetvis vill vi även kunna ge de andra barnen i klassen, kunskap om och förståelse för funktionshindret.

2 Kunskapsbakgrund

2.1 Historik

Vi har valt att göra en fallstudie om Kalle som har fått diagnosen Aspergers syndrom. Detta är en diagnos som man kan säga har växt fram under en mycket lång tidsperiod. Från ”rot till blomning” har det tagit cirka 200 år. Historien tar sin början år 1800.

Wing (1996) skriver om en fransk läkare vid namn Jean-Marc Gaspard Itard som i januari 1801 tar sig an en pojke som ett år tidigare hittats övergiven. Denne pojke levde på nötter och bär i en skog helt för sig själv. Pojkens beteende ansågs mycket konstigt, pojken var för övrigt även stum. Stumheten berodde enligt Itard på att han länge varit isolerad från mänskligheten. Wing tar även upp en annan av dåtidens eminenta läkare vid namn Philippe Pinel var dock av en annan åsikt. Pinel ansåg nämligen att pojken redan från födseln skulle ha haft allvarliga inlärningssvårigheter. Wing berättar även om boken *Den vilde pojken från Aveyron* skriven av psykologen Harlan Lane, som specialiserat sig på tal-, hörsel- och språkstudier, där han samlat alla de skrifter som Itard skrev om pojken Victor. När man idag läser ur denna bok kan man enligt Wing se tydliga likheter mellan Victor och autism. Det är känt att många föräldrar känner igen sina barn i Victor, trots att det gått cirka 200 år sen boken skrevs. Troligen blev Victor övergiven av sina föräldrar eftersom han var autistisk och förmodligen mycket svårhanterbar. Detta är givetvis inget som kan styrkas utan får bli rena spekulationer. Itard beskriver mycket gripande och detaljrikt hur han undervisat Victor. Itards grundtanke på undervisning hölls vid liv av hans elev Edouard Sèquin vilket i sin tur förde det vidare till ett välkänt namn, nämligen Maria Montessori som fortfarande har stort inflytande på den specialpedagogiska undervisningen som råder än idag. Fram till 1943 då Leo Kanner publicerade sin första artikel om autism skrevs det många liknande artiklar och berättelser som beskrev märkliga beteendemönster hos barn. Leo Kanner var den förste som tog autism i sin mun och kallade det då för ”tidig barndomsautism”. För att kunna diagnostisera någon för autism valde Kanner ut vissa specifika drag, nämligen följande: 1) brist på känslomässig kontakt med andra människor, 2) intensivt insisterande på enformighet i självvalda, ofta bisarra och överdrivna repetitiva rutiner, 3) stumhet eller markanta avvikelser i tal, 4) intresse för och skicklighet med att manipulera föremål, 5) välutvecklad visuospatiala färdigheter eller utantillminne samtidigt med inlärningssvårigheter på andra områden, 6) ett intelligent och

vaket utseende. Dessa drag skalade han senare ner till att enbart innefatta de två första (Wing, 1996).

1944 kom så Hans Aspergers med sin första artikel. Denna artikel handlade om barn och ungdomar med ett annorlunda beteendemönster, det som vi i idag kallar för Aspergers syndrom. Även Asperger hade valt ut vissa specifika drag som var nödvändiga för att kunna diagnostisera någon, nämligen följande: 1) naivitet, 2) opassande sociala närmanden gentemot andra, 3) mycket begränsade specialintressen för sådana saker som tågtidtabeller, god grammatik och vokabulär men monotont tal som används för monologer, inte samtal, 4) dålig motorisk koordinationsförmåga, funktionsförmåga från medel till över normal, 5) brist på sunt förnuft. Asperger ansåg att hans syndrom skiljde sig mycket från Kanner, men medger samtidigt att vissa likheter går att finna. Aspergers verk publicerades endast på tyska fram till för 10 – 15 år sedan. Tack vare att hans verk började publiceras på fler språk har allmänhetens kännedom om autism ökat dramatiskt och fokus låg inte enbart längre på Kanners autism. Detta bidrog till att de barn som inte passade in på Kanners diagnoser nu även kunde få den rättmätiga hjälp de behövde. Nya uppfattningar om autism började på 1960-talet att komma fram. Allt fler började forska kring barns utveckling och språkstörningar, så även på Kanners syn på autism, vilket har åstadkommit stora förändringar på hur vi idag uppfattar detta funktionshinder. Att de för cirka 40 år sedan trodde att föräldrarnas sätt att uppfostra och bemöta sina barn kunde vara orsaken till alla problem, har efter fortsatt forskning, kunnat klargöras att orsakerna beror på hjärnans fysiska funktioner (Wing, 1996).

2.2 Hur identifierar vi Aspergers syndrom?

Personer med Aspergers syndrom skiljer sig i allmänhet inte utseendemässigt från andra, vilket gör att det kan vara svårt för omgivningen att förstå deras avvikande beteende. De blir därför ofta missförstådda och kan uppfattas som ohyfsade eller ouppfostrade. Detta leder framför allt till problem i kontakten med andra människor, men också till stora generella anpassningsproblem och svårigheter att klara av vardagens och skolans krav. För att kunna identifiera ett barn med Aspergers syndrom, finns det en del olika diagnoskriterier som kan vara av vikt att känna till. Vi valde att lägga fokus på Gillbergs kriterier, av samma anledning som Attwood (1998), då dessa är mer klara, koncisa och uttömmande. Följande kriterier är:

1. Stora svårigheter ifråga om ömsesidig social kommunikation:
(minst två av följande)

- a) nedsatt förmåga till kontakt med jämnåriga
- b) likgiltighet ifråga om kontakt med jämnåriga
- c) nedsatt förmåga att uppfatta sociala umgängessignaler
- d) socialt och emotionellt opassande beteende

2. Monomana, snäva intressen: (minst ett av följande)

- a) som utesluter andra sysselsättningar
- b) som stereotypt upprepas
- c) med inlärd fakta utan djupare mening

3. Tvingande behov att införa rutiner och intressen:

(minst ett av följande)

- a) som påverkar den egna personens hela tillvaro
- b) som påtvingas andra människor

4. Tal- och språkproblem:

(minst tre av följande)

- a) sen talutveckling
- b) yligt sett perfekt expressivt språk
- c) formellt pedantiskt språk
- d) egendomlig röstmelodi: rösten entonig, gäll eller på annat sätt avvikande
- e) bristande språkförståelse inklusive missförstånd ifråga om ordens bokstavliga/underförstådda innebörd

5. Problem ifråga om icke-verbal kommunikation: (minst ett av följande)

- a) begränsad användning av gester
- b) klumpigt, tafatt kroppsspråk
- c) mimikfattigdom
- d) avvikande ansiktsuttryck
- e) egendomlig, stel blick

6. Motorisk klumpighet: dåligt resultat vid utvecklingsneurologisk undersökning

(Ehlers & Gillberg, 1999, sid 28.)

2.3 I vilka situationer blir handikappet Aspergers syndrom ett problem i skolan?

Organisation och struktur anses vara de viktigaste pedagogiska redskap man kan använda sig av för att underlätta för barn med Aspergers syndrom. Enligt Beckman, Kärnevik och Schaumann (1994) ger det dem en bättre möjlighet att förstå och se vad som finns i deras närmiljö och därigenom få en ökad medvetenhet. Genom organisation och struktur får barnen också bättre kontroll och säkerhet. Detta gör att de blir säkrare på sig själv och därigenom blir de mer självständiga, vilket mynnar ut i att deras avvikande beteende minskar. De skriver också att det är viktigt att barnen vet vad som skall göras, var det skall göras, när det skall göras och med vem det skall göras. Även Gillberg (2001) använder sig av liknande begrepp. Han beskriver i sin bok betydelsen av att veta var, när och hur någonting skall ske. Han ger även ett beskrivande exempel på betydelsen av att veta var och vad som skall ske:

Föreställ er att jag erbjudit en person med autism att slå sig ner vid mitt bord. Han känner mig inte. Han är lite nervös. Så snart han satt sig vid mitt bord tar jag fram saft och kakor (det har berättats för mig att han är förtjust i det). Isen är bruten. Följande dag bjuder jag in honom igen; saft och kakor. Det märks tydligt att han börjar bli lite mer avspänd gentemot mig. Men autism är nytt för mig, och jag vet inte att människor med autism snabbt får fixerade associationer, att de betraktar ”detaljer” som självklara och att de är hyperselektiva i sin uppmärksamhet. Jag bjuder honom åter att sitta vid mitt bord. Jag ger honom några uppgifter som jag vill att han ska utföra åt mig. Min avsikt är att vara mycket vänlig, att uppmuntra honom medan han fullföljer de uppdrag jag bett honom utföra. Ändå märker jag efter tre minuter att han håller på att få ett raseriutbrott. Vad jag inte förstår är att han upplever det som att jag ”lurat” honom. Vad bordet ”sade” till honom var ”saft och kakor”, och nu säger samma bord ”arbete”. (Gillberg, 2001, sid. 95)

Gillberg (2001) beskriver även, som tidigare nämnts, när och hur någonting skall ske. Han skriver att barnen vill ha kontroll över sitt eget liv genom förutsägbarhet. Ändras någon inplanerad aktivitet kan beteendeproblem uppstå. Han skriver dock även att personer med autism eller Aspergers syndrom kan ändra sin planering, men då förutsatt att de vet om ändringen. Han skriver också att dessa människor vill veta hur länge de skall arbeta med en viss sak. Ett arbetsschema underlättar, då det ger en förutsägbarhet om vad som komma skall. Schäfer (1996) skriver i sin självbiografi att hon fick sin diagnos, autism, först som tjugofemåring. Hennes föräldrar hade ”läkarskräck” och tog henne därför inte till doktorn. Även hon påpekar vikten av struktur och organisation. Vidare nämner hon att det alltid är bra

med en planerad dag. Vissa avbrott kan hon dock acceptera om de är förutsägbara. I ett brev som hennes mor har skrivit, beskrivs vikten av detta väldigt tydligt:

Varenda dag, varenda vecka, ja helst hela året borde vara förutsägbart. Detta är tyvärr inte möjligt. Man måste försöka planera där det är möjligt. När Susanne är på besök här hos oss planerar vi på kvällen vad vi ska företa oss nästa dag (t ex kl 11.00 simning. Därefter middagspaus. Kl 16.00 promenad, därefter samtal och musik...) Jag får aldrig glömma att planera på kvällen vad som ska göras dagen därpå. Om jag gör det blir hon orolig. Hon sover säkert bättre när hon vet vad morgondagen bringar. Det måste till tvingande skäl för att vi ska avvika från planen. (Schäfer, 1996, sid. 19)

2.3.1 Hur hanterar vi ett sådant beteende?

Enligt Wing (1998) bör man vid utbrott eller aggressiva handlingar reagera på ett lugnt, lågmält sätt och avvärja situationen så fort som möjligt. Detta görs t ex genom att flytta barnet från den plats där problemet uppstod och snabbt försätta dem i någon annan aktivitet. Några direkt fler konkreta förslag på hur vi kan hantera problemet när det väl uppstått nämner hon inte, men däremot några allmänna regler för att klara av det olämpliga beteendet:

1. Den första och viktigaste regeln handlar om miljön och att den dagliga rutinen måste vara strukturerad, organiserad och förutsägbar. Bristen på förmåga att bearbeta information betyder att personer med autism eller Aspergers syndrom lever i en förvirrande och skrämmande oförutsägbar värld. En organiserad miljö och rutin är nödvändig för att ge dem en känsla av ordning och stabilitet.
2. Förändringar i rutinen måste planeras och introduceras långsamt. Man måste hitta på sätt, att så exakt som möjligt låta barnet i förväg få reda på vad som skall hända. Detta är speciellt viktigt om man tillfälligt eller permanent kommer att byta vårdare/assistent av någon anledning. Försök att förändra barnens egna repetitiva rutiner fungerar bäst om de genomförs gradvis.
3. Kommunikationsmetoder måste anpassas för att man skall kunna försäkra sig om att barnet förstår vad som avses.
4. Man måste komma på hur man skall hantera företeelser i miljön som orsakar oro, såsom ljudnivån, för stark belysning eller närvaron av något som är skrämmande för barnet i fråga.
5. Krav på att prestera över individens prestationsnivå måste undvikas.
6. Det finns belägg för att regelbunden fysisk träning tenderar att minska aggressivt beteende och stereotyper hos människor med autism/Aspergers syndrom och att den dessutom har goda effekter på hälsan. (Wing, 1998, sid.118)

2.3.2 Kan man se någon varningssignal?

Utifrån all den litteratur och forskning som vi gått igenom kan vi inte hitta en enda som nämner något om varningssignaler eller tecken för att upptäcka när ett utbrott kommer att ske. Inte ens barnen själva kan sätta fingret på något som skulle kunna vara avslöjande. Följande citat beskriver detta alldeles utmärkt: "Ibland grät han för att han slagit någon som retat honom. Han ville inte slåss men sa själv att han inte kunde hjälpa det. Smällen bara kom utan att han kunde hejda den." (Thimon, 1998, sid. 16). "Även om jag inte vill känner jag mig bara så arg helt plötsligt." (Thimon, 1998, sid. 26). Detta kan liknas vid öppnandet av en flaska med buteljerad frustration (Thimon, 1998).

Det nämns däremot en hel del om förebyggande åtgärder. En åtgärd kan vara att hjälpa barnet att skaffa sig självkontroll och försöka hitta alternativa uttryckssätt. Självkontrollen kan exempelvis stärkas genom en väl beprövad metod, nämligen att räkna till tio, ta ett djupt andetag och säga till sig själv att ta det lugnt. Det är mycket viktigt att tala om för barnet att det finns andra alternativ än att slå till den andre när man känner sig arg. Att istället använda ord kan vara ett alternativ. Ett annat kan vara att helt enkelt bara gå därifrån, be den andre att lämna dem ifred eller söka upp en vuxen (Attwood, 2000).

2.4 Hur kan vi forma vårt klassrum och vår verksamhet för att tillgodose ett barns behov med Aspergers syndrom?

Östman (2001) fick diagnosen Aspergers syndrom när han var 28 år. Utifrån sina egna erfarenheter har han skrivit en bok där han ger tips på hur man i skolan kan hjälpa elever med Aspergers syndrom. Vad bör man då tänka på när man formar sitt klassrum och omgivningen? Klassens storlek är något man bör titta på. Det är bra om den är så liten så möjligt. Finns det flera elever med Aspergers syndrom kan man även bilda en liten grupp med dessa elever. Denna grupp kan ha en del av undervisningen tillsammans. Läraren kan då anpassa lektionerna efter deras behov. Han skriver att det dock är viktigt att denna grupp inte isoleras från de övriga barnen på skolan, de skall vara del i den allmänna gemenskapen. När ett barn med Aspergers syndrom är i klassrummet med övriga barn, är det enligt författaren viktigt att man tänker på att minsta lilla förändring kan ge upphov till att barnet blir oroligt. Han skriver att det kan vara bra för eleven att ha ett enskilt hörn i klassrummet, där eleven får arbeta ifred.

Enligt Thimon (1998) trivs flera barn med Aspergers syndrom väldigt bra med sin klass. Hon skriver även att vissa av barnen stänger ute sin omgivning för att kunna koncentrera sig. Det är dock inte alla som kan detta enligt författaren, de kan då behöva ett litet rum eller en egen vrå i anslutning till klassrummet för att koncentrera sig. Östman (2001) tycker även att en hjälplärare eller assistent bör finnas tillhands för de ämnen som eleven inte behärskar så bra. Enskild undervisning i dessa ämnen är något som han också förespråkar. Det är också viktigt att klassläraren vet vad det innebär att ha en elev med Aspergers syndrom i sin klass, eftersom de ofta har en kunskapsnivå som är väldigt ojämn.

Enligt Östman (2001) är det viktigt att man som lärare tänker på hur man uttrycker sig när man har ett barn med Aspergers syndrom i sin klass. Lärarens ordval är en sak som författaren tar upp i sin bok. Han skriver att det är stor skillnad att prata inför en "vanlig" elev om man jämför med en elev med Aspergers syndrom. Ingenting är självklart för en elev med Aspergers syndrom. Han/hon kan tolka det som läraren säger bokstavligen. Att vara kort och koncist och att använda sig av enkla och tydliga ord är något som underlättar. Han skriver även att när något är extra viktigt bör läraren skriva ner det och vara extra tydlig. Kroppsspråket är något annat som han tar upp i sin bok. Han skriver att det är av stor betydelse, då eleven ibland inte förstår vad läraren säger. Kroppsspråket kan då ge en hjälp på traven. Det är då viktigt att vara så tydlig som möjligt, så att man inte krånglar till det som vissa gör, enligt författaren. Han tycker även att det är bra med grupparbeten. Han skriver att läraren bör dela in grupperna och byta dem ganska ofta så att eleven får lära känna alla barnen i klassen. En annan sak som författaren nämner som en viktig "pusselbit" i skolarbetet är kvaliteten på böckerna. Han skriver att eleven bör få titta igenom några olika böcker och föreslå någon som känns bra. Författaren tar upp följande kriterier för hur en bra bok ska vara:

- Den ska vara lätt att förstå
- Den skall inte ha "glansiga sidor" så att ljuset reflekteras och gör boken svår att läsa.
- Texten skall inte heller vara "hoptryckt", dvs. mycket liten och därmed svår att läsa.
- Det skall gärna vara bilder i boken och dessa bör vara i färg för att vara lättare att förstå.

(Östman, 2001, sida 23)

Thimon (1998) skriver också om vikten av att välja rätt läromedel. Hon skriver att för att kunna läsa och förstå de flesta av dagens läromedel krävs det att man kan generalisera och att man kan "läsa mellan raderna". De flesta av barnen med diagnosen Aspergers syndrom saknar dock denna viktiga förmåga, det är därför extra viktigt att lärare tänker på detta när litteratur

väljs ut. Hon skriver också att mycket av det vi lär oss i dagens skola bygger på det som vi har lärt oss under tidigare skolår. Har man då inte tagit till sig det som tidigare studerats får man svårt att förstå helheten.

Attwood (1998) tar i sin bok upp hur barn med Aspergers syndrom kan lära sig socialt beteende i klassrummet. Han har en del olika strategier som lyder enligt följande:

Använd andra barn som "ledtrådar" för hur man ska uppträda. Barn med Aspergers syndrom kan ibland vara störande för de andra barnen i klassen. Detta kan bero på att de inte vet vilka regler som gäller. Inträffar det "störningar" kan man be barnet att observera de andra barnen i klassen. Det förutsätter givetvis att dessa barn uppför sig riktigt.

Uppmuntra lekar som bygger på samarbete. I dagens skola bedrivs det en hel grupparbete. Barn med Aspergers syndrom kan, enligt författaren, behöva övervakning och vägledning vid dessa tillfällen. Han skriver att de kan behöva hjälp med att lära sig turtagning, dvs. hur man ger andra barn en chans att presentera sina förslag och hur man sedan anpassar dessa förslag till helheten. När det gäller lekar och spel, som innehåller ett tävlingsmoment, vill barn med Aspergers syndrom ofta komma först. De flesta barn vill vinna, men barn med Aspergers syndrom får, enligt författaren, en väldig personlig tillfredsställelse när de vinner.

Vara en modell för hur man ska förhålla sig till barnet. Med barnet menar författaren barnet med diagnosen Aspergers syndrom. Läraren spelar, enligt författaren, en otroligt viktig roll som modell för barnen i klassen. Barnen i klassen kan känna sig osäkra på hur de ska kommunicera och bemöta barnet med Aspergers syndrom. Han skriver att barnen då observerar läraren för att se hur han/hon beter sig gentemot barnet. Han menar också att lärarens beteende kommer att spridas till övriga i klassen och att det därför är viktigt att denne visar tolerans, är uppmuntrande och är en vägvisare i sociala färdigheter. Författaren avslutar denna strategi med att påpeka att det är viktigt att bekräfta och vara vaksam på de tillfällen då klasskamraterna varit stödjande.

Enligt Thimon (1998) trivs alla barn med att ha ordning och reda runt omkring sig, inte endast de med ett funktionshinder. Hon nämner att det finns en del saker vi bör tänka på när vi organiserar vårt klassrum. Barn med Aspergers syndrom är ofta lätt påverkade av olika ljud- och synintryck. Författaren skriver också att det ofta finns stora individuella skillnader. Att

sitta nära ett fönster kan till exempel störa en individ, men behöver inte påverka en annan. Detta är något man bör ta reda på när man planerar klassrummets utformning. Blir barnet stört av sin omgivning kan man använda sig av tydliga gränser, som till exempel flyttbara skiljeväggar eller bokhyllor. För barnet med Aspergers syndrom finns det flera positiva aspekter, bl a att man kan ta bort eventuellt störande ljud- och synintryck, vilket kan innebära att begrepp som eget arbete, läsning och undervisning förstärks. Barnet får också då ett eget rum i det stora klassrummet.

Thimon (1998) skriver också att bilder på hyllor, skåp, och lådor kan vara till hjälp. Om klassrummet ska vara anpassat till barn med Aspergers syndrom bör det inte finnas för många dörrar i rummet. Det kan vara störande att dörrar hela tiden öppnas och stängs. Om det inträffar någon incident i klassrummet kan dessutom barnets vilja att springa iväg förstärkas. Något som, enligt författaren, även bör övervägas är att inte placera en klass med mindre barn bredvid det egna klassrummet. Barnet med Aspergers syndrom behöver de naturliga tillfällena som uppstår med barn som är lika gamla som de själva. Hon avslutar detta kapitel med att påpeka att allt eftersom barnet anpassar sig och lär sig att fungera, kan man gradvis minska den organiserade strukturen.

2.4.1 Lek och rörelse

Att lära sig hur man leker är inte självklart för alla barn. För barn med Aspergers syndrom är det definitivt inte det. I skolan leks det mycket på rasterna, men även på t ex idrotts- och musiklektionerna. Enligt Evenshaug och Hallen (2001) är leken en otroligt viktig del i varje barns uppväxt. De skriver att vi genom leken utforskar vår omgivning och oss själva, våra behov och intressen. Leken stimulerar även till utveckling inom andra områden. Barnens kreativitet utvecklas och även deras intellektuella, emotionella, sociala och motoriska sidor. De skriver vidare att leken är en viktig del i socialisationen. Med socialisationen menar författarna det samhälle som barnet växer in i. I det samhället får de lära sig traditioner, symboler, roller, värderingar och beteendemönster. Detta lär de sig genom att umgås med och observera sin omgivning. Enligt Beyer och Gammeltoft (2000) föds inte barn med autistiska drag in i socialisationsprocessen på samma sätt, dvs. de behärskar inte sättet att ta till sig det som man kan lära sig genom interaktioner med andra människor. Dessa barn befinner sig på en tidig utvecklingsnivå när det gäller leken. Det är på deras nivå vi bör möta dem och det gör

vi genom att skapa tydliga leksituationer som är möjliga att genomföra. Givetvis ska leken även vara lockande. För att skapa sådana situationer krävs det att man anpassar situationerna när det gäller visualisering, konkretisering, imitation, spegling och turtagning.

2.5 Centrala begrepp för vår studie

2.5.1 Handikapp

Ett barn med handikapp lider av någon form av begränsning, ett eller flera funktionshinder, kroppsligt, mentalt eller bådadera, som försvårar livsföringen och eventuellt även barnets utveckling. Flertalet barn med handikapp blir medvetna om sin situation, om att de är annorlunda eller lyckas sämre än jämnåriga, någon gång mellan sju och tio års ålder. Upptäckten utlöser ofta en reaktion som kan börja med utåtriktad oro och aggressivitet, för att sedan övergå till mer inåtvänd sorgsenhet. I denna process försämras ofta barnets prestanda. De vill inte utsättas för att bli påmind om att de är annorlunda. De kan glömma läxor enbart för att de känner olust över att märka att de ligger efter de andra barnen i sin kunskapsutveckling. Många vägrar delta i specialundervisning eller behandling (Gillberg och Hellgren, 2001).

Cech (2001) ger oss en ytterligare dimension på handikappbegreppet. Hon ser det utifrån tre olika synvinklar, individ-, situations- och miljöbetingat. Med det förstnämnda menar hon att det är personen som är handikappad, det är här problemet ligger. Med de två övriga menar hon att handikappbegreppet har sin fokus i den omgivande miljön och att det är situationen i denna som gör personen handikappad.

I FN:s standardregler tas det upp om det miljörelaterade handikappsbegreppet. Handikapp ses inte som en egenskap hos den enskilde individen utan handikappet uppstår i mötet mellan individ och miljön.

Den som har en skada som ger en funktionsnedsättning blir mer eller mindre handikappad utifrån hur miljön är utformad. Miljön kan anpassas och göras mer tillgänglig, hjälpmedel användas etc. så att följderna av ett funktionshinder begränsas och handikappet minskar eller försvinner. (Handikappupplysningen, 2005)

2.5.2 Aspergers syndrom

Gillberg (1999) sammanfattar i sin bok symtomen för Aspergers syndrom. Han skriver att personer som är drabbade lider av stora svårigheter vid ömsesidig social interaktion. De drabbade har också en relativ likgiltighet eller brist på insikt i fråga om funktionshindret. Symtomen visar också på att personerna i fråga har extremt monomana intressen. De uppvisar även tvångsmässiga och stereotypa handlingar och ibland syns det även på deras rörelsemönster. Han skriver också att de kan ha svårigheter med ömsesidighet i verbalt möte med andra personer. Dessutom är deras språk inte så utvecklat. Detta visar sig då de kan ha bristande konkret förståelse för språket, pedantiskt språk och avvikande tal/röstkvalitet. Symtomen visar sig även kroppsligt då de ofta har klumpig motorik och avvikelser i gester, miner och kroppsspråk.

2.5.3 Autism

Autism är ett syndrom som innefattar tre olika begränsningar. Dessa tre begränsningar är ofta grova sådana och hur de uttrycker sig är olika för varje individ. Den första begränsningen är förmågan till ömsesidig social interaktion. Den andra är förmågan till ömsesidig språklig och icke-språklig kommunikation. Den tredje och sista är begränsningen av fantasi och beteendepertoar (upprepande kroppsrörelser). Ofta är autism även förknippat med begåvningshandikapp. Man tror att en av tusen har detta syndrom och det är främst pojkar som är drabbade. Symptomen brukar visa sig vid tre års ålder. Endast ett litet antal av individerna som fått diagnosen, lever ett självständigt liv (Schäfer, 1996).

3 Problemprecisering

Enligt Rienecker (2004) är det viktigt med en konkret problemformulering eftersom det är den som styr vilken litteratur som ska läsas och vilket empiriskt material som ska användas i arbetet. Vidare skriver hon även att det är bättre med en snäv problemformulering eftersom det är djupet och inte bredden som är av störst intresse. Eftersom denna fallstudie inte sträcker sig över en längre period anser vi även att detta är till en fördel i vårt fall. Tiden vi har på oss räcker helt enkelt inte till för att bredda oss. Vi ser inte detta som ett problem utan anser att den kunskap och insikt som vi får efter avslutad studie kan komma att hjälpa oss att hjälpa andra i framtiden, både barnen, men även övriga pedagoger.

Att få upptäcka i vilka situationer handikappet i fråga blir till ett problem i skolan, hoppas vi skall leda till att vi kommer få svar och bra lösningar på hur vi som pedagoger kan förbättra inlärningsmiljön och den sociala miljön i klassrummet. Det är just i klassrummet som vi bäst kan hjälpa och förbereda dessa barn på vad som komma skall.

Nedanstående frågeställningar är ett resultat av iakttagelser från den verksamhetsförlagda tiden. Enligt Rienecker (2004) bygger en bra problemformulering ofta på en iakttagelse som författaren, i detta fall författarna, gjort.

Våra frågeställningar lyder enligt följande:

- Hur identifierar vi problemet?
- I vilka situationer blir handikappet Aspergers syndrom ett problem och hur hanterar man detta?
 - Kan man se någon form av varningssignal?
- Hur formar och anpassar vi våra klassrum för barn med Aspergers syndrom?
 - Vad är positivt/negativt för en elev med Aspergers syndrom när det gäller klassrums- respektive specialpedagogisk miljö?

Syftet med detta arbete är att få kunskap och förståelse. Kunskap i den bemärkelse att vi vill förstå vad Aspergers syndrom egentligen är och hur vi som lärare skall kunna upptäcka och hantera denna typ av funktionshinder i klassrummet. Vidare även få förståelse för detta handikapp för att tillsammans med eleven i fråga få en så väl fungerande skolsituation som möjligt.

4 Metod

4.1 Urval

Huvudpersonen i vår fallstudie får det fingerade namnet Kalle. Vi har fått kontakt med Kalle genom att en av oss har sin verksamhetsförlagda tid i Kalles skola och klass. Kalle är nio år gammal och skolan han går i är belägen i sydvästra Skåne. Utöver Kalle har vi även intervjuat hans klassföreståndare och en av hans specialpedagoger. Kontakt med berörda parter togs så tidigt som möjligt för att få ett godkännande. Vi har även varit i kontakt med Kalles föräldrar som bistått oss med information om gjord diagnos och även gett sitt godkännande till intervjuer och observationer. Som avslöjats ovan består vår undersökningsgrupp av fem personer. Dessa personer har alla en nära relation till Kalle och kan förhoppningsvis ge oss den information och de perspektiv som vi kan tänka oss behöva till vår fallstudie. Vi kan dock inte vara säkra på att vi får tillräckligt med material och har därför även valt att använda oss av självbiografier av människor som levt och lever med diagnosen Aspergers syndrom/autism. Genom att studera och hänvisa till dessa självbiografier i vårt arbete får vi något att jämföra och relatera Kalle med. Vi anser oss även kunna tränga oss djupare in i dessa människors värld.

4.2 Metodval och val av datainsamlingsmetoder

Vi har valt att använda oss av kvalitativa metoder för att undersöka våra problemformuleringar. Vi tror oss kunna få svar på våra funderingar genom att intervjua och observera. Enligt Repstad (1999) är kvalitativa studier ofta undersökningar där man studerar avgränsade och specifika miljöer. Han skriver också att man får en mer direkt bild av de sociala relationerna och det sociala samspelet genom att observera.

Intervjuerna har gjorts utav Johan. Vi ansåg att detta var lämpligt då Johan har byggt upp en relation till de intervjuade. Repstad (1999) skriver i sin bok om vissa fördelar som finns när man är två som genomför en intervju. En av dessa fördelar är att man kan dela upp ansvaret. En annan fördel är att man efteråt kan föra en dialog kring tolkningar och uppfattningar av intervjun. Han skriver dock att om intervjun berör känsliga teman, som vi anser Aspergers syndrom är, är det bäst för den intervjuade att det endast är en person som ställer frågorna.

Människan som blir intervjuad känner heller inte sig så utsatt, eller som Repstad (1999) skriver: ”svarspersonen kan få känslan av att stå inför en domstol”, om det är fler än en som intervjuar.

Att använda oss av videoinspelning uteslöt vi ganska tidigt, då vi inte anser oss ha kunskapen att bedöma om detta skulle påverka Kalle på ett negativt sätt. Vi vill inte att Kalle ska känna sig obekvämt. Detta har givetvis påverkat våra studier kring Kalle, både när det gäller intervju och observation. Vi har medvetet valt att gå väldigt försiktigt tillväga.

Att använda oss av enkäter uteslöt vi ganska tidigt, då vårt arbete är en fallstudie. Det är endast de människor i Kalles närmsta omgivning som kan ge oss de svar vi behöver för att beskriva Kalle.

4.2.1 Intervju

Till de tre intervjuer vi valt att genomföra kommer vi att använda oss av en bandspelare som hjälpmedel. Vi anser att detta underlättar samtalet. Repstad (1999) rekommenderar starkt att man använder sig av en bandspelare. Han skriver att fördelarna är många. Man slipper exempelvis att sitta och skriva och kan helt och hållet koncentrera sig på vad personen som blir intervjuad säger, samtalet blir bättre då man blir mer engagerad. Icke-verbala budskap är också något som man lättare tar till sig som intervjuare om man slipper att anteckna. Vi hoppas att bandspelaren kommer att glömmas bort under samtalets gång så att intervjuerna blir så naturliga som möjligt.

Intervjuerna som vi kommer att genomföra har lite olika karaktärer. När vi intervjuar Kalle, klasslärare och specialpedagog kommer vi att försöka att genomföra intervjuerna som vanliga samtal. Genom vanliga samtal hoppas vi att deras svar blir så djupa och ärliga som möjligt. Precis som Cech (2001) anser, menar även vi att det är i den kvalitativa forskningsintervjun som bidrar till att man får större inblick i den intervjuades livsvärld, i vårt fall Kalles. Vi har valt att vara så öppna som möjligt med Kalle för att skapa en förtroenderelation oss emellan. Anledningen till detta är att vi vill att Kalle ska veta vad som händer.

En av oss har, som tidigare nämnts, en längre relation än den andra till Kalle och därför kommer denna person att genomföra intervjun. Intervjuer kommer även att göras med Kalles

klassföreståndare och specialpedagog. Repstad (1999) nämner hur viktigt det är att skapa balans i det sociala samspelet mellan forskare och aktör. Förslag på hur man kan uppnå denna balans delar Repstad (1999) upp i tre punkter.

- Man ska klart uttrycka sitt intresse för det man får veta och höra på fältet. Om man verkar blaserad och likgiltig, minskar snart kommunikationen till noll.
- Man ska delta i samtal om vardagliga ting och helt enkelt visa sig som en vanlig människa snarare än en finare och tyst person som skapar osäkerhet och mindervärdes känslor.
- Man ska ge en hjälpande hand när det behövs, vilket utgör en grund för kontakt och tillit. Detta tillvägagångssätt gör observatörens roll bekant och meningsfull för aktören.
(Repstad, 1999, s. 40)

4.2.2 Observation

För att få två olika perspektiv kommer vi att både använda oss av aktiv och passiv observation. Johan, som har en längre relation med Kalle, kommer att vara den som genomför den aktiva observationen. Vi väljer detta tillvägagångssätt av den anledningen som Repstad (1999) nämner, nämligen att om forskaren endast intar en passiv och observerande roll kan barnen tycka detta är lite underligt och bete sig på ett sådant sätt som de i vanliga fall inte skulle göra. Då Johan aldrig varit passiv i klassrummet, hade detta beteende nog uppfattas som underligt. Vi hoppas att resultatet blir att den enas aktivitet tar ut den andres passivitet och att den passiva observatören inte blir så påtänklig för barnen. Med två olika perspektiv hoppas vi kunna få en så rättvis bild av Kalle som möjligt. Genom att vara två observatörer tror vi även att risken för att förbise någonting minskar. Vi kan säga att vi blir varandras komplement.

Bör tilläggas att tidigare gjorda observationer, av Johan Hallberg, av händelser kretsande kring Kalle kommer även dessa att granskas i undersökningen. Under Johans praktikperiod förde han loggboksanteckningar kring händelser i klassen. En del av dessa händelser är relevanta för vår fallstudie. Dagboksanteckningarna kommer inte att bifogas som bilaga, då de är privata. Det kommer att presenteras utdrag ur dessa i resultat stycket.

4.3 Genomförande

4.3.1 Intervjuer

Intervjun med Kalle genomfördes i ett litet arbetsrum som låg alldeles intill där Kalle har specialpedagogisk undervisning. Rummet var väldigt litet och inredningen bestod av två stolar och ett bord med en dator på. Rummet passade bra för att intervjua Kalle, då det inte fanns mycket runt omkring honom som kunde distrahera och ta honom ifrån det aktuella ämnet. Intervjun med Kalle genomfördes av Johan och tog cirka 20 minuter. I början var det lite stelt på grund av bandspelaren och rädslan fanns för att bandspelaren skulle kunna vara lite skrämmande för Kalle. Kalle fick därför, tidigare under dagen, bekanta sig lite med bandspelaren. I början kändes den nog lite obekvämt, men efter att en utav Kalles kompisar visat intresse för den så verkade den plötsligt väldigt spännande istället för skrämmande. Intervjun var väldigt trevlig och vi samtalande om mycket. Kalle hade inga problem med bandspelaren, då han efter en stund glömde bort den. Efter ett tag märkte Johan att Kalle började bli mindre fokuserad och valde då, tillsammans med Kalle, att avsluta intervjun.

Intervjun med klassläraren genomfördes i klassrummet. Intervjun gjordes under eftermiddagen när barnen gått hem. Då klassläraren och Johan känner varandra blev intervjun väldigt avslappnad. Bandspelaren verkade inte vara störande.

Intervjun med specialpedagogen gick smidigt. Den genomfördes i det rummet som Kalle är i när han har sin specialundervisning. Specialpedagogen hade önskemål om att bli intervjua därinne, antagligen för att hon då kunde relatera till Kalles skolmaterial. Efter intervjun fick Johan en tio minuters demonstration av det material som Kalle arbetar med. Både klassläraren och specialläraren gav väldigt utförliga svar angående Kalle och hans skolsituation. Intervjuerna varade uppskattningsvis trettio minuter vardera.

4.3.2 Observation

Observationen genomfördes i två olika miljöer, klassrums- och specialpedagogisk miljö. I klassrumsmiljön räknar vi även in gymnastik- och musiksal. Klassrumsobservationen pågick i två dagar, där Johan var den aktiva och Markus den passiva. Vi ansåg att två dagar var lagom

för vår fallstudie. Enligt Repstad (1999) bör en observationsperiod inte vara för lång, då man tappar fokus efter ett par timmar. Givetvis speglar erfarenhet av tidigare observationer in.

Då Markus aldrig tidigare träffat klassen, inledde denne samma man dagen med att ge barnen en kort presentation om sig själv. Den egentliga anledningen till besöket avslöjades aldrig, då vi tillsammans med berörda parter beslutat att hålla detta konfidentiellt. Syftet vi gav övriga barn, var att Markus skulle få en inblick i klassens arbete. När Markus observerade befann han sig längst bak i klassrummet. Med penna och papper fördes löpande protokoll och då givetvis med tyngdpunkt på Kalles agerande. När tillfälle gavs, tillförde Johan skriftligt sina observationer i protokollet.

Specialpedagogisk observation ägde rum under en förmiddag. Johan följde då Kalle och hans specialpedagog. Johan fick förklara för klassen att han var intresserad av att se hur arbetet går till inne hos specialpedagogen. Kalle var väldigt noga med att Johan skulle komma, och framförallt komma i tid, till specialundervisningen. Efter rasten, som Johan spenderade i lärarrummet, gick Kalle in i lärarrummet för att hämta Johan. Observationen genomfördes i ett litet arbetsrum som var anpassat till de behov som Kalle har. Johan var under denna förmiddag både passiv och aktiv observant. Det var meningen att Johan skulle vara passiv, men Kalle bjöd under tiden han arbetade in Johan till att delta.

4.4 Analysbeskrivning

Efter hand som vi har slutfört våra observationer går vi igenom och grupperar dem efter de frågeställningar vi har. Efter vi har genomfört en intervju så transkriberar vi den genast för att inte något ska förbises och för att det dessutom ska underlätta vårt arbete. Vi får dessutom en bättre struktur och den empirin vi har samlat in blir lättare att tolka.

Att gå igenom och försöka få struktur på sina fältanteckningar är enligt Repstad (1999) det första man gör i en kvalitativ analys. Detta blir också det första som vi kommer att göra när vi känner att vi har tillräckligt med empiri, av den anledningen att vi anser oss få en bättre översikt. Vi kommer att genomföra vårt analysarbete i form av matriser, som Repstad (1999) menar är en bra och lättöverskådlig metod. När analysen utgår ifrån denna metod så klipper man ut olika delar av sin empiri och lägger i olika kuvert. Vi håller med om att detta verkar

vara en mycket bra metod, men kommer ändå att göra det lite annorlunda. Istället för att använda kuvert, använder vi oss av markeringspennor. Givetvis med olika färger som substitut för kuverten. Efter detta blir vår empiri mera överskådlig och detta kommer med ganska hög sannolikhet att underlätta för vårt fortsatta arbete. Vi anser att med en bra struktur i analysen så minskar risken för att förbise viktig empiri.

Det första vi kommer att göra efter att vi avverkat alla intervjuer är att skriva ner dem eftersom vi använder bandspelare vid samtalen. Att inte skriva direkt på papper under intervjun är av den enkla anledningen att intervjun flyter på smidigare om anteckningar inte behöver göras. Vi får samtidigt en ordagrann återgivning av den intervjuades svar, vilket Repstad (1999) anser vara till en stor fördel när vi väl skall analysera empirin utifrån våra frågeställningar. Då analysen väl skall göras anser vi att det underlättar mycket att intervjuerna finns nerskrivna på papper framför oss. Samma metod som vid observationerna kommer vi även att använda oss av här, nämligen att markera den empiri vilken vi anser oss behöva för vårt fortsatta arbete i olika färger beroende på vilken frågeställningen är.

4.5 Forskningsetiska överväganden

Eftersom vi har observerat en nioårig pojke som har Aspergers syndrom ansåg vi det nödvändigt att få denne pojkes föräldrars samtycke. Enligt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer (2002) bör detta samtycke inhämtas då vederbörande är under femton år och om studien är av etiskt känslig karaktär. Johan var med under ett utvecklingssamtal som berörde Kalle. Där presenterades denna studie för föräldrarna och Kalle. Johan förklarade studiens syfte och föräldrarna var väldigt positiva, medan Kalle verkade vara ganska ointresserad. Johan poängterade givetvis för alla att total anonymitet kommer att råda och att fingerade namn kommer att användas i studien. Om någon skulle välja att avbryta sin medverkan poängterar Vetenskapsrådet (2002) som regel att påtryckning eller någon form av påverkan från vår sida inte bör ske. Denne någon skall inte känna att ett eventuellt avhopp medför några negativa följder. Något som Repstad (2001) anser att man bör poängtera för involverade parter är att alla de uppgifter som vi kommer i kontakt med eller kommer över, enbart kommer att nyttjas för vår studies skull och att absolut förtegenhet till utomstående bibehålls för all framtid.

5 Resultat

Detta avsnitt kommer att inledas med en kort beskrivning av Kalle, skolan och några av dem som är involverade i denna studie. Efter detta kommer resultatet utifrån intervjuer och observationer presenteras.

Kalle är nio år gammal och går för närvarande i en tredje klass. Han har fått diagnosen Aspergers syndrom. I skolan spenderar han en del av sin tid tillsammans med sin klass och resterande tid i sällskap med specialpedagoger. Denna tid är ganska jämnt fördelad. Ibland är Kalle hos specialpedagogerna och ibland följer någon av dem med honom till klassrummet. När han är inne hos specialpedagogerna arbetar han ibland tillsammans med två andra pojkar med liknande diagnoser. Kalles skola ligger i sydvästra Skåne och det går ungefär fyrahundra barn i denna skola. Enligt oss och Kalle själv så verkar han trivas bra i skolan. Figur 1 är ett exempel på hur fyra dagar kan se ut för Kalle när han är hos någon av specialpedagogerna.

Arbetschema		Namn Kalle	
<ul style="list-style-type: none"> X Läsan X Skriva berättelse till bilder (Berättelsbok) X Vi läser s. 45-50 X TRAPP s. 64, 65 - Mattemosaik s. 30, 31 X Rita en fin bild i ritboken X Springa runt hasel 	<ul style="list-style-type: none"> X Läs - När jag blir arg. X Läsan X Alla gör fel X TRAPP s. 29, 66 rätta s. 63 X Vi läser s. 52-53 + Berätta sagan X Up - down X Färglägga naturbild 	<ul style="list-style-type: none"> X Läsan X Up - down X TRAPP s. 34, 35 36, 37 X Vi läser s. 54-57 X Rita en fin bild i ritboken. X Springa runt hasel 	<ul style="list-style-type: none"> X TRAPP s. 79 X Läsan X Vi läser s. 58-61 + berätta X Knyt rosett X Up - down X TRAPP s. 61

Fig. 1. Exempel på arbetschema

Kalles klasslärare är utbildad mellanstadielärare. Förutom denna utbildning har han även arbetat med barn med speciella behov periodvis under en sex års period. Han är också aktiv i skolans antimobbingteam och har även arbetat en del med konflikthantering. Han har varit verksam vid två olika skolor under sin tid som lärare.

En av Kalles specialpedagoger har en lågstadielärarutbildning bakom sig. Hon har även läst 60 poäng specialpedagogiskt påbyggnadsutbildning. Hon har varit till Kalles hjälp under en termin. De två övriga specialpedagogerna som tas upp i arbetet är inte lika involverade i vår studie och kommer därför inte att bli beskrivna här.

5.1 Hur identifierar man Aspergers syndrom?

Aspergers syndrom kan visa sig på olika sätt beroende på personen och dennes miljö. En av specialpedagogerna ger ett exempel på hur det kan uttrycka sig: ”Vid förändringar, när han skall göra någonting som han inte förstår vad det innebär. Ofta när jag vill visa ett alternativt tillvägagångssätt, exempelvis vid ett mattetal, då blir det stopp och tar tid att komma vidare.” Hon nämner vidare att Kalles finmotorik inte är den bästa, ”...han drar mest fram och tillbaka med pennan, ritar utanför och att jobba två och två fungerar inte heller så bra.”

Under den tid som vi observerade Kalle kunde vi lägga märke till att han hade svårt för att fantisera, alltså låtsas att saker kan vara något annat. Detta syntes tydligt då vi gick på teater med hela klassen, vilket klassen tyckte var mycket roligt. Kalle verkligen stormtrivdes, men tyckte vissa saker var lite konstiga och anmärkte på detta, exempel: de låtsades att flöjtar och dylikt var ormar, vilket Kalle högljutt påpekade att så inte var fallet.

Under våra observationstillfällen har vi ibland kunnat märka att Kalle verkar bli lite frånvarande. När Johan läste ur klassens högläsningsbok lyssnade alla barnen aktivt och verkade mycket engagerade, medan Kalle mest stirrade ut genom fönstret. Detta kunde vi även se nästföljande dag, då dagen inleddes med lite allmänt prat då barnen fick tillfälle att berätta hur helgen hade varit. Kalle låg ner på sin bänk och stirrade rakt in i väggen. Alla de andra barnen satt upp och ville gärna berätta något de gjort. Efter en stund räckte Kalle upp handen. Kalle berättar vad han gjorde på Fars dag. Han lagade mat till sin pappa. Efter att ha sagt detta lade han sig ner på bänken igen. Läraren gick då över till klassråd, detta verkade aktivera Kalle, som då började röra mer på sig, men verkade dock fortfarande vara lite tom i blicken.

Något intressant vi kunnat lägga märke till är att Kalle verkar trivas mycket bra i vuxet sällskap och drar sig gärna till dessa. Kalles specialpedagog som brukar vara med i

klassrummet är bara en av många vuxna som han söker sig till. Något som vi också kunde lägga märke till var att det tog oerhört lång tid för Kalle att plocka upp saker till de ämnen som inte intresserade honom. När någon av specialpedagogerna är tillhands och uppmanar honom att börja jobba, tar det inte alls lång stund innan Kalle är igång. Han jobbar dock inte lika intensivt som vi kunnat se vid exempelvis matematiklektionerna, ett ämne som vi förstått, intresserar honom mycket.

Som vi nämnde i ovanstående stycke är matematik ett ämne som Kalle gillar. På frågan vad som är roligast i skolan svarar han: ”När jag får ha matte och spela dator, matematiknivå 1.” Här klarar han sig helt på egen hand och behöver inga som helst påtryckningar, varken från specialpedagog eller någon annan vuxen. När Kalle får sitta och räkna utan att någon stör honom, blir det som sagt inga problem. När läraren har genomgång händer det dock att Kalle inte alltid är så uppmärksam. Han kan då bli osäker på vad som skall göras. Under ett tillfälle försökte Kalle att titta på grannen hur man skulle göra. Han kunde inte se vad han skrev och tog därför kontakt med Johan. Johan hjälpte då till och försökte få Kalle till att göra samma uppställning som de andra. Kalle ville dock inte göra den uppställning som de andra gjorde, utan skrev svaren direkt istället. Istället för att skriva, berättade Kalle självmant för Johan hur man gjorde.

Johan gick vid ett tillfälle med klassen till biblioteket och Markus var kvar i klassrummet. Kalle hittade en bok om dinosaurier med mycket bilder och lite text. Barnen läste sedan i sina bänkböcker resten av lektionen. Efter fem minuters läsande lägger Kalle undan sin bok och väljer istället att vila sig på sin bänk. Johan går fram till Kalle och frågar honom om boken inte var så bra, på vilket Kalle svarar att han redan kollat igenom den och får då lov att räkna i sin matematik bok istället.

Det har även visat sig att Kalle är väldigt noggrann med att passa tider. Hur dagen börjar då Johan ska besöka Kalle och hans specialpedagog är ett tydligt exempel på detta. Kalle går in i lärarrummet och hämtar Johan för att han inte ska komma för sent. Johan och Kalle springer sedan ikapp till byggnaden där specialundervisningen äger rum. Väl där visar Kalle att han har ett otroligt bra minne. En av specialpedagogerna ställer frågor om Kurre ekorre och Kalle svarar på frågorna. Specialpedagogen verkar inte tro att svaret är riktigt rätt och börjar leta i sin bok efter sidan där svaret finns. Kalle säger då att det står på sidan 129. Kalles minne är verkligen imponerande och visade sig återigen vid ett annat tillfälle, då han frågade Johan vad

det serverades till lunch. Johan gick och kollade och råkade säga nästa veckas mat. Johan blev genast tillrättavisad, då Kalle visste att det var kommande veckas matsedel, då det var temavecka just då och matsedeln ännu inte fanns utskriven. Förutom temaveckorna verkar Kalle ha stenkoll på matsedeln.

5.2 I vilka situationer blir Aspergers syndrom ett problem och hur hanterar man detta?

På frågan i vilka situationer som Aspergers syndrom blir ett problem svarade klassläraren och den intervjuade specialpedagogen mycket snarlikt varandra. De nämner båda att Kalle ofta får sina utbrott när det sker förändring utan någon förvarning om detta. Klassläraren påpekar att om Kalle bara är förberedd så brukar det gå bra, annars kan det lätt bli utbrott, vilket visade sig när Johan vid ett tillfälle önskade att få följa med Kalle till den ena specialpedagogen. Detta lämpade sig dock inte, då det blev med för kort varsel. Hon tyckte det skulle vara onödigt att riskera ett utbrott ifrån Kalles sida. Specialpedagogen nämner att det även kan bli problem som när det exempelvis introduceras nya räknesätt eller metoder i matematiken. Här behöver kalle verkligen få tid på sig för att kunna ta detta till sig. På frågan vad som gör dig arg, svarade Kalle: "När jag inte får göra annat. När jag inte får göra det jag vill göra. När jag inte får spela, studsa med studsboll eller hoppa studsatta." Han nämner även att han blir arg när klassläraren ställer frågor som han inte kan svaret på. Även Johan har, från tidigare gjorda observationer, ett tydligt exempel på just detta med att det blir problem vid avbrott. Följande är så ett utdrag ur Johans loggbok:

Kalle sitter och räknar i klassrummet. Specialpedagogen är inte närvarande i klassrummet. Allt går bra för honom, han ser ut att trivas när han sitter och räknar. Lektionen skall avslutas 09.10. När det så är dags för att byta ämne blir han fullständigt rasande. Han slänger sina böcker i golvet och går med bestämda steg ut i samlingsrummet som är beläget alldeles utanför klassrummet. Väl där så sätter han sig i en hörna. Då och då skriker Kalle saker som jag inte kan tyda ifrån klassrummet.

På frågan om det går att se någon form av varningssignal när utbrott kommer att ske svarade klassläraren att han kunde se det på Kalles kroppshållning och blick, men att det ibland kan komma så plötsligt att man inte hinner se någon varningssignal. Den intervjuade specialpedagogen kan dock inte tyda någon varningssignal överhuvudtaget och liknar det vid "...som en blixtn från klarblå himmel."

Hur man hanterar en situation vid utbrott verkar vara att hålla sig ur vägen. Vi kunde under ett lunchpass observera just detta, då Kalle kom tillsammans med en av specialpedagogerna in i matsalen och var lite sur. Kalle ville absolut inte ha med specialpedagogen att göra, som valde att avlägsna sig och Kalle verkade bli lite gladare igen. Att Kalle får sitta av sig efter sina utbrott är enligt klassläraren nödvändigt. Han väljer att inte göra något förrän Kalle söker upp kontakten självmant igen. Ibland kan det hända att Kalle får sitta av hela lektionspass. En bra hantering av situationen, enligt Kalles klasslärare, som även ger ett bra tips att bära med sig är när något inträffat, nämligen att ”Det är viktigt att jag utvärderar vad som hänt och försöker hitta vad som gått snett. En bra fråga att alltid ställa sig är: varför blev det såhär?”

Även Kalle ger tips på hur man kan hantera den situation som uppstår. På frågan vad som kan göra honom glad igen svarade han ”glass” och ”studsollar”. En följdfråga blev då om det inte fanns någon som kunde prata med honom så att han blev glad igen, på vilken han svarade följande: ”Berätta att någon gjort dumt så får jag guldstjärna. Har bara fått en. Får fler om jag berättar igen.”

Avslutningsvis vill vi sammanfatta ovanstående text med ännu ett utdrag ur Johans loggbok:

Jag träffade Kalle när han och specialpedagogen var på väg till gymnastiken. Han var rasande när han blev ledd in i gymnasalens omklädningsrum. Bakgrunden till detta var att Kalle inte klarade av att rita en rak linje och tappade då helt plötsligt fattningen. Han slängde sin jacka och gymnastikpåse ute i hallen och stod där och surade. Specialpedagogen sa till honom att gå in och byta om och lämnade sedan byggnaden. Jag pratade med specialpedagogen och hon sa att jag kunde pröva att prata med honom. Hon ville att jag skulle få in honom i gymnastiksalen. Jag pratade med Kalle och lyckades få med honom in i gymnastiksalen, dock inte ombytt. Vi gick in och satte oss på en bänk. Slutligen kom även klassläraren och pratade med honom. Efter en stunds förhandling fick han ett ultimatum att gå och byta om, annars skulle det räknas som skolk. Han var fortfarande sur, men begav sig ändå till omklädningsrummet för att byta om. Han deltog sedan i lektionen och det verkade som han glömt allt det som precis inträffat, då han såg jätteglad ut när han sprang runt i gymnastiksalen.

5.3 Hur formar och anpassar vi våra klassrum för barn med Aspergers syndrom?

Den intervjuade specialpedagogen tycker det är viktigt att Kalle får spendera den tid som han gör i klassrummet med sina klasskamrater. Hon säger att det hjälper honom på flera olika sätt: ”Han får grupptillhörighet, fina förebilder som han tar till sig. Han får även en naturlig syn på variation av hur man kan göra saker och ting. Han kan se hur de andra barnen i klassen löser uppgifter. Han slipper då att en lärare tillrättavisar eller bestämmer hur han skall gör.” Det enda negativa med att vara i klassrummet kan vara att han kan behöva lite extra hjälp med att komma igång. Hon tror att det kan motivera honom bättre genom att vara i klassrummet, än att sitta inne hos specialpedagogerna. Hon tycker sig även kunna se att det fungerar bättre och bättre i klassrummet.

Kalles klasslärare tycker även att Kalle, för det mesta, arbetar bra när han är i klassrummet: ”Det gäller att lägga ribban på rätt nivå, så att Kalle känner att han klarar sig och höja stegvis i det tempo som passar Kalle.” Han tycker att det fungerar väldigt bra med matematiken när Kalle är i klassrummet. ”Han är duktig på matematik och klarar sig ganska självständigt under dessa lektioner. Däremot så behöver han mycket hjälp på No/So-passen.” Kalle tycker ibland att det är bra att vara inne hos specialpedagogerna. Han säger att det är bra att vara där när hon ställer frågor. ”Det är bra för då får jag svaren direkt.” Även klassläraren tycker det är positivt att Kalle är inne hos specialpedagogerna ibland, ”Det är bra, där får han det stöd han behöver hela tiden, blir sällan utbrott då.” Klassläraren tycker även att Kalles föräldrar är en bidragande orsak till att det fungerar bra i skolan: ”Är föräldrarna positiva och backar upp där hemma och är positiva till skolformen och det som vi gör så underlättar detta. Kalles föräldrar är just detta och det smittar även av sig på Kalle.”

Följande är ett utdrag ur Markus observationsprotokoll: ”Johan läser ur högläsningboken. Barnen lyssnar aktivt och verkar mycket engagerade utav berättelsen. Kalle stirrar ut genom fönstret.” Under observationerna har vi kunnat se att Kalle ett antal gånger söker sin blick mot fönstret. Ofta händer detta vid tillfällen då det bedrivs någon form av genomgång eller högläsning av ansvarig lärare. Detta verkar inte intressera honom.

Specialpedagogerna brukar ganska ofta arbeta med lek när Kalle är hos dem. ”Vi arbetar mycket med styrd lek och träning på sådan lek som de andra barnen leker på rasterna.

Kommunikation är också något som vi arbetar mycket med, vill ju att kommunikationen ska bli bättre så att Kalle kan göra sig bättre förstådd.” Klassens musik- och idrottslektioner är väldigt lekfulla. Kalle verkar trivas i lekens värld och när han svarar på frågorna om vad han tycker är roligt på idrotten respektive musiken svarade han: ”Det är skoj. Spela spökboll, hänga i lianer och åka ner för bänken som att åka skidor på havet, mm, när vi skickar bollen till musik och stannar musiken åker man ut.” I våra observationer under en musiklektion kunde vi även se att Kalle uppskattade det lek- och lustfyllda lärandet. Följande noterades bland annat: ”Kalle deltar intensivt i leken. Hoppar, studsar och är ganska högljudd, men på ett lustfyllt sätt, mycket skratt och påpekanden när någon åker ut.”

Johan har i sin loggbok även observerat att Kalle glömt bort sin ilska genom leken. Kalle hade varit på undervisning hos en av specialpedagogerna. Han var jättearg för något som hade inträffat under lektionen. Efter en stunds surande och tillsägelser, deltog dock Kalle i lektionen. Det verkade som han glömt allt det som precis inträffat då han såg jätteglad ut när han sprang runt i gymnasalen. Leken verkar, som sagt, vara betydelsefull för Kalle. Under ett observationstillfälle när klassen har ett rörelsepass leker de Tom och Jerry. Leken går ut på att ta sig från en sida till en annan utan att förlora sin svans (hopprep). Kalle är bra med i leken, kommunicerar mycket med de andra barnen. Han skrattar och blir inte alls arg när han förlorar sin svans, istället diskuterar han med de andra tagna barnen hur de skall göra för att fånga resten av sällskapet. Leken fungerar bra.

Den intervjuade specialpedagogen ser med blandade känslor på att Kalle hittat en vän:

Han har blivit bra kompis med ett annat autistiskt barn som också går hos mig som han brukar leka med på rasterna. Jag tycker det är bra att han hittat en nära kompis men kan samtidigt tycka att det kan vara lite dåligt, då jag hellre ser att han är så mycket som möjligt med de andra barnen i klassen. Risken är ju att han missar mycket och kommer inte in på övriga barns lekar, det är ju mycket här som den sociala biten tränas, vilket jag tycker är bra och mycket viktigt för Kalle.

6 Diskussion

Vi har valt att lägga våra slutsatser och analysen i detta avsnitt. Dessa kommer att vävas in med teorianknytningar och det resultat som du läst i föregående avsnitt. Diskussionsavsnittet kommer att inledas med en kritisk granskning av vår fallstudie och vi kommer även att ta upp en del nya frågeställningar som uppkommit.

6.1 Kritisk granskning och nya frågeställningar

Eftersom detta är en fallstudie utgår resultaten från ett barn. Alla barn är olika individer och därför blir vårt resultat och slutsatser kanske inte lika användbart för andra barn, som med Kalle. Få människor är också involverade i fallstudien. Johansson och Svedner (2001) tar även upp om detta i sin bok. Författarna nämner att det är en svaghet att man endast beskriver en elev, detta gör att det kan vara svårt utifrån fallet att ta upp och diskutera mer allmängiltiga frågor. De intervjuades syn kanske inte genomsyrar andra pedagogers i liknande miljöer. Vi observerade Kalle under två dagar och det är något som vi i efterhand hade velat utöka. Då vi fick mycket av vårt resultat genom våra observationer hade vi velat genomföra dessa under en veckas tid. Själva intervjun med Kalle gav oss inte så mycket användbar empiri. Brist på förkunskaper anser vi vara orsaken till detta. Vi kunde ha konsulterat med Kalles specialpedagoger och bett dem om hjälp med att skapa intervjufrågor. Vi har ju inte den djupa kunskap i området som de har. Vi blev lite förvånade av vissa svar som vi fick av Kalle. Vi är nu mer pålästa om Aspergers syndrom och hade vi gjort våra intervjufrågor nu så hade vissa av dem formulerats på ett annat sätt. Vi känner också att vi hade velat göra uppföljningsintervjuer någon vecka efter de första intervjuerna. Det finns en del svar från de intervjuade som vi hade velat utveckla ytterligare.

Hemmiljön är något som vi hade velat studera närmare. Vi tror att där kan finnas mycket praktiska tips som man även skulle kunna ha nytta av i skolan. Det är ju trots allt föräldrarna som lever med Kalle och de har säkert därför också erfarenheter som skulle kunna göra nytta för vår fallstudie. Att studera hemmet kunde ha varit en fortsättning på denna fallstudie. Vilka varningssignaler kan Kalles föräldrar se innan utbrott sker? Hur hanterar de situationen när utbrott väl skett? Hur kan skolan och hemmet arbeta tillsammans för att driva Kalle framåt i sin utveckling? Det finns så mycket fler frågor att ställa att vi inte känner oss riktigt färdiga.

Samtidigt måste vi dock ta hänsyn till den tid vi faktiskt hade på oss. Tiden hade helt enkelt inte räckt till för att utveckla denna fallstudie med ytterligare kunskaper om hemsituationen, men dock en intressant och nödvändig fortsättning för helhetssynen.

6.2 Hur identifierar man Aspergers syndrom?

Ehlers och Gillbergs (1999) diagnoskriterier för Aspergers syndrom stämmer väl in på Kalle. Följande kriterier är vad vi, klassläraren och den intervjuade specialpedagogen observerat hos Kalle:

Svårigheter med social kommunikation

Kalles har inte lika bra förmåga till kontakt som de andra barnen i klassen. En av Kalles specialpedagoger tar även upp detta då hon säger att det inte brukar gå så bra när han skall arbeta med någon annan. Vid styrda leksituationer har vi dock sett att Kalle ofta söker kontakt och kommunicerar med barn i klassen. Han kan dock, precis som Ehlers och Gillberg (1999) nämner i sina diagnoskriterier, ibland ha problem med att uppfatta de sociala umgängessignaler som krävs för att allt ska flyta på smidigt. Våra observationer av lek och rörelse har skett under lektionstid. Det har alltid funnits en vuxen som styrt leken och detta tycker vi passar Kalle bra. Den intervjuade specialpedagogen nämner också att hon och Kalle arbetar mycket med det som barnen leker med på rasterna. Detta görs för att Kalle skall kunna leka mer de andra barnen. Evenshaug och Hallen (2001) nämner också leken som en otroligt viktig förutsättning för att kunna anpassa sig efter sin omgivning. Vi håller med och tycker att leken är en otroligt bra källa till kunskap om hur man kommunicerar med andra. Precis som Kalle tycker vi även att den är otroligt kul att utföra.

Monomana, snäva intressen

Vi har kunnat lägga märke till att Kalle har ett otroligt bra minne när det gäller vissa saker. Exempel på detta är när en av specialpedagogerna ställer frågor om Kurre ekorre och Kalle svarar på frågorna. Specialpedagogen verkar inte tro att svaret är riktigt rätt och börjar leta i sin bok efter sidan där svaret finns. Kalle säger då att det står på sidan 129. Hans fantastiska minne visar sig även vid ett annat tillfälle, då han frågade Johan vad det serverades till lunch. Johan gick och kollade och råkade säga nästa veckas mat. Johan blev genast tillrättavisad, då Kalle visste att det var kommande veckas matsedel.

Matematiken värld är även något som fascinerar Kalle. Under intervjun berättade Kalle bl a att han tyckte om att spela matematikspel på datorn. Attwood (1998) skriver att datorer kan vara lockande för personer med Aspergers syndrom då man slipper att prata eller umgås med dem. De är även logiska, konsistenta och inte känslomässigt nyckfulla. När vi observerat honom under matematiklektionerna har han arbetat bra. Han har även själv sagt till oss att matematik är hans favoritämne. Matematiklektionerna som klassen har är ofta väldigt lika varandra. Det är för det mesta självständigt arbete utan några stora överraskningar. Detta för oss in på nästa kriterium.

Rutiner

Kalle måste veta vad som skall hända härnäst. Han bör få veta det i god tid för att klassläraren och specialpedagogerna skall undvika problem. Organisation och struktur är två viktiga begrepp, utan dessa kommer Kalles vardag inte att fungera bra. Vi tycker Kalles klassrum är mycket strukturerat och ordningsamt. Vi tycker att klassläraren ser till Kalles behov och ordningen som råder passar Kalle alldeles utmärkt. På morgonen går exempelvis klassläraren igenom dagens upplägg och funderingar från barnen kring detta besvaras.

Tal- och språkproblem

Kalles språk kan ibland vara lite väl formellt för en pojke i hans ålder. Vi kan ibland uppfatta honom som lite "lillgammal". Vi uppfattar hans röst som lite entonig. Den kan även vara lite gäll ibland. Det sistnämnda har Johan, i sin loggbok, även skrivit om. En situation som klassläraren först uppfattade som mobbing började med att Kalle pratade väldigt högt och uppträdde på ett sätt som de övriga pojkarna i klassen inte vara vana vid. Pojkarna ville inte vara taskiga mot Kalle, de drog sig ifrån honom på grund av att de vet att sådant beteende inte är godtagbart av klassläraren. Enligt Attwood (1998) kan barn med Aspergers syndrom ibland vara störande för de andra barnen i klassen. Detta kan bero på att de inte vet vilka regler som gäller. Inträffar det "störningar" kan man be barnet att observera de andra barnen i klassen. Desto längre tid Kalle spenderar i klassen kommer nog incidenter som ovanstående bli mer och mer sällsynta.

Vi har även lagt märke till att Kalle ofta väljer böcker med mycket bilder och lite text. Han tittar ofta igenom dem på fem minuter och är sedan sysslolös tills någon vuxen säger till honom. Ehlers och Gillberg (1999) nämner att bristande språkförståelse inklusive

missförstånd ifråga om ordens bokstavligen/underförstådda innebörd kan finnas hos barn med Aspergers syndrom. Vi antar att det kan vara därför som Kalle inte finner någon mening med att granska de böcker han valt närmare.

Problem med icke-verbal kommunikation

Vi har märkt att Kalle vid vissa tillfällen, exempelvis när han blir uppspelt, har ett annorlunda kroppsspråk än de andra barnen i klassen. Johan har även erfarenheter av att Kalle inte ritar lika bra som de andra i klassen. Han har oftast bråttom och gör det lite slarvigt. Den intervjuade specialpedagogen säger att Kalles finmotorik inte är den bästa. När han ritar drar han mest fram och tillbaka med pennan, och ritar utanför.

Vi har även i våra observationer lagt märke till att Kalle ibland ser lite drömmande ut. Under dagarna då Markus genomförde de passiva observationerna skrev han att Kalle ibland ser ut att vara lite frånvarande: ”Han ser lite tom ut i blicken”, ”Han stirrar ut genom fönstret”.

Enligt Ehlers och Gillberg (1999) kan barn med Aspergers syndrom ha en egendomlig och stel blick. Detta är något som vi nu i efter hand kan minnas att vi sett vid ett flertal tillfällen t ex när det är något som inte intresserar honom eller något som han inte förstår.

6.3 I vilka situationer blir Aspergers syndrom ett problem och hur hanterar man detta?

Att det uppstår problem vid förändringar är något som visat sig tydligt genom hela arbetet. De vi intervjuat har påpekat detta och vi har även kunnat se det i våra observationer. Gillberg (2001) skriver att dessa barn vill ha kontroll över sitt eget liv genom just förutsägbarhet. Precis som vi kunnat se skriver Gillberg vidare att om någon inplanerad aktivitet plötsligt skulle ändras uppstår det problem, vilket kan leda till utbrott. En del ändringar var tvungna att genomföras i Kalles schema då vi skulle genomföra vår intervju. Detta var inga problem, då vi i god tid förberedde honom på detta. Kalle fick alltså tid på sig att ta det till sig, därmed blev resultatet lyckat och något utbrott blev det inte. Enligt Wing (1998) är detta av stor betydelse. Hon skriver att bara man planerar och långsamt introducerar förändringar i rutinen och att barnen i förväg får reda på vad som skall hända så brukar det gå bra. Även Kalles klasslärare påpekar betydelsen av att förvarna vid förändring. I Kalles fall brukar det aldrig bli några utbrott då man gör detta.

I Kalles klassrum råder det ordning och struktur. Som vi uppfattar det är anledningen till detta främst för att klassläraren är av den äldre generationen. Vi har kunnat se att denna modell passar Kalle utmärkt och precis som Beckman, Kärnevik och Schaumann (1994) innefattar detta de flesta elever. Genom organisation och en tydlig struktur får eleven bättre kontroll på situationen och känner därmed också säkerhet. Eleverna blir mer självständiga i sitt arbete och deras avvikande beteende minskar. Vidare nämner författarna att bara eleverna vet vad som skall göras, var det skall göras och när det skall göras och med vem det skall göras fungerar de bra i en "vanlig" klass. Även Wing (1998) tar upp detta med strukturen och hur viktig den är. Hon nämner att en organiserad miljö och rutiner är av yttersta vikt för att ge dessa elever en känsla av ordning och stabilitet. Vi har med detta sagt också själva kommit fram till att det är elevens miljö som skapar handikappet. I rätt anpassad miljö har vi kunnat se att det inte finns något handikapp. Eleven med Aspergers syndrom sticker inte ut och blir istället en i mängden. Vi vill knyta an detta till det som Cech (2001) nämner, nämligen att hon ser handikapsbegreppet utifrån tre olika synvinklar, individ-, situations- och miljöbetingat. Med det förstnämnda menar hon att det är personen som är handikappad, det är här problemet ligger. Med de två övriga menar hon att handikapsbegreppet har sin fokus i den omgivande miljön och att det är situationen i denna som gör personen handikappad.

Huruvida vi kan se någon varningssignal innan utbrott kommer att ske är mycket svårt. Klassläraren kan dock se det på Kalles kroppsspråk och hans blick, men att det faktiskt kan komma så plötsligt att man inte hinner upptäcka det. Detta framgår tydligt i Johans loggbok under en matematiklektion hur snabbt det kan gå när utbrottet väl kommer: "När det så är dags för att byta ämne blir han fullständigt rasande. Han slänger sina böcker i golvet och går med bestämda steg ut i samlingsrummet som är benäget alldeles utanför klassrummet."

Detta hände i början när Kalle kom till klassen och vi tycker det är ett tydligt exempel på hur det kan gå om man som lärare inte har kunskap om Aspergers syndrom och dess följder i olika situationer. I dagens läge vet vi att en liten förvarning hade varit på sin plats för att Kalle skulle hinna förbereda sig.

6.4 Hur formar och anpassar vi våra klassrum för barn med Aspergers syndrom?

Enligt Östman (2001) bör man i skolan bilda små grupper med elever som har Aspergers syndrom. Denna grupp kan ha en del av undervisningen tillsammans. Läraren kan då anpassa lektionerna efter deras behov. Han skriver dock att det är viktigt att denna grupp inte isoleras från de övriga barnen på skolan, de skall vara del i den allmänna gemenskapen som råder i en klass. Den intervjuade specialpedagogen nämner även hon vikten av att Kalle inte isoleras från övriga barn i hans klass. Hon ser därför med blandade känslor på att Kalle hittat en likartad vän:

Han har blivit bra kompis med ett annat autistiskt barn som också går hos mig som han brukar leka med på rasterna. Jag tycker det är bra att han hittat en nära kompis men kan samtidigt tycka att det kan vara lite dåligt, då jag hellre ser att han är så mycket som möjligt med de andra barnen i klassen. Risken är ju att han missar mycket och kommer inte in på övriga barns lekar, det är ju mycket här som den sociala biten tränas, vilket jag tycker är bra och mycket viktigt för Kalle.

Specialpedagogen säger också att det är viktigt att Kalle får fortsätta med att spendera så mycket tid som han gör i klassrummet. Hon menar att det hjälper honom på flera olika sätt:

Han får grupptillhörighet, fina förebilder som han tar till sig. Han får även en naturlig syn på variation av hur man kan göra saker och ting. Han kan se hur de andra barnen i klassen löser uppgifter. Han slipper då att en lärare tillrättavisar eller bestämmer hur han skall göra.

Vi tycker också att det är bra att Kalle får vara i klassrummet. Där får han ju se hur de andra barnen löser sina problem. Han kan observera de andra barnen och därigenom lära sig saker utan att någon vuxen är där och rättar honom. Attwood (1998) påpekar också i sin bok att barn med Aspergers syndrom lär sig socialt beteende i klassrummet. Vi tycker att läraren spelar en viktig roll som modell för barnen i klassen. Barnen kan känna sig osäkra på hur de ska kommunicera och bemöta barnet med Aspergers syndrom. Enligt Attwood observerar barnen då läraren för att se hur han/hon betar sig gentemot barnet.

Östman (2001) tycker det är viktigt att man som lärare tänker på hur man uttrycker sig när man har ett barn med Aspergers syndrom i sin klass. Lärarens ordval är en sak som han tar upp i sin bok. Han skriver att det är stor skillnad att prata inför en "vanlig" elev om man jämför med en elev med Aspergers syndrom. Ingenting är självklart för en elev med

Aspergers syndrom. Han/hon kan tolka det som läraren säger bokstavligt. Att vara kort och koncis och att använda sig av enkla och tydliga ord är något som underlättar. Detta tycker vi passar bra in på Kalles klasslärare som är väldigt tydlig i det han förmedlar. När vi intervjuade honom sa han: "Det gäller att lägga ribban på rätt nivå, så att Kalle känner att han klarar sig och höja stegvis i det tempo som passar Kalle." Lärarens roll i klassrummet är något som vi tycker är intressant. Vi tycker att det är viktigt att man som lärare är väldigt tydlig, inte minst om man undervisar barn med Aspergers syndrom. Attwood (1998) tycker att man som lärare ska använda sig av barnen i klassen och uppmuntra dem till att samarbeta. Vi håller med Attwood att samarbetet ibland kan behöva övervakas, då vi dragit slutsatsen att det kan uppstå situationer som barnet med Aspergers syndrom inte behärskar så bra.

Klassläraren tycker även att Kalles föräldrar är en bidragande orsak till att det fungerar bra i skolan. Han menar att det som föräldrarna tycker, tycker oftast även deras barn. Vi känner också att det är viktigt att man har stöd från föräldrarna. För ett barn som i Kalles situation är det ännu viktigare. Enligt Schopler, Reichler och Lansing (1993) gör man mest tillfredsställande framsteg för barnet genom att föräldrarna och skolan samarbetar. De anser att barnet gör bättre framsteg om föräldrarna är införstådda i lärarens undervisningsformer och även att de har förståelse för den struktur som läraren har i klassrummet.

När man har ett barn med Aspergers syndrom i sin klass tycker vi att man bör tänka över hur man organiserar sitt klassrum. Genom våra observationer kom vi fram till att Kalle ofta riktar sin uppmärksamhet mot något annat än det han håller på med. Följande är ett utdrag ur Markus observationsprotokoll: "Johan läser ur högläsningboken. Barnen lyssnar aktivt och verkar mycket engagerade utav berättelsen. Kalle stirrar ut genom fönstret." Under observationerna har vi kunnat se att Kalle ett antal gånger verkar vara lite frånvarande. Ofta inträffar detta då det bedrivs någon form av genomgång eller högläsning av ansvarig lärare. Detta verkar inte intressera honom. Eller så har han problem med att förstå berättelsen innebörd. Kalle är i klassrummet placerad nära ett fönster. Enligt Thimon (1998) är barn med Aspergers syndrom ofta lätt påverkade av olika ljud- och synintryck. Vi tror att fönstret kan vara något som distraherar Kalle. Kanske bör Kalles ha en plats i klassrummet där fönstren inte är så påtagliga. Enligt Thimon kan man om barnet blir stört av sin omgivning använda sig av tydliga gränser, som till exempel flyttbara skiljeväggar eller bokhyllor. Detta finns det flera positiva aspekter av, bland annat att man kan ta bort eventuellt störande ljud- och synintryck. En annan är att det kan vara bra för eleven att ha ett enskilt hörn i klassrummet där han får

arbeta ifred. Vi tycker dock att Kalle inte verkar störas så mycket, förutom av fönstret, i klassrummet. Enligt Thimon behöver vissa barn stänga ute sin omgivning för att kunna koncentrera sig. Det är dock inte alla som kan detta, de kan då behöva ett litet rum eller en egen vrå i anslutning till klassrummet för att koncentrera sig. Vi anser inte att Kalle behöver någon skiljevägg eller egen vrå när han är i klassrummet. Han brukar kunna arbeta bra enskilt, exempelvis med matematik, utan att bli störd. Ska Kalle arbeta krävs det att han tycker att det är av intresse och att han förstår vad som skall göras.

Enligt Thimon (1998) är det bra om det inte finns för många utgångar i klassrummet. Det kan vara störande att dörrar hela tiden öppnas och stängs. Vi tycker att det kan vara bra med så få dörrar som möjligt ifall att Kalle skulle få ett utbrott och vilja lämna klassrummet. Även Thimon nämner detta med att barnets vilja att springa iväg kan förstärkas om det finns många dörrar i rummet. I klassrummet har alla barnen varsin bänk i vilken de förvarar sitt skolmaterial. Detta anser vi underlättar för Kalle, då han och de övriga barnen i klassen slipper att gå iväg för att hämta någon bok eller annat material. Det blir alltså mindre spring fram och tillbaka och samtidigt en mycket lugnare arbetsmiljö.

En sak som Östman (2001) nämner som en viktig ”pusselbit” i skolarbetet är kvaliteten på böckerna. Han skriver att eleven bör få titta igenom några olika böcker och föreslå någon som känns bra. Författaren tar upp följande kriterier för hur en bra bok ska vara:

- Den ska vara lätt att förstå
- Den skall inte ha ”glansiga sidor” så att ljuset reflekteras och gör boken svår att läsa.
- Texten skall inte heller vara ”hoptryckt”, dvs. mycket liten och därmed svår att läsa.
- Det skall gärna vara bilder i boken och dessa bör vara i färg för att vara lättare att förstå.

(Östman, 2001, sid. 23)

När Johan var i biblioteket med Kalle fick Kalle välja vilka böcker han ville ha. Trots detta upptog boken bara fem minuter av hans tid, vi kan därmed ställa oss frågande till hur vi då istället skall göra. Thimon (1998) skriver också om vikten av att välja rätt läromedel. Hon skriver att för att kunna läsa och förstå de flesta av dagens läromedel krävs det att man kan generalisera och att man kan ”läsa mellan raderna”. De flesta av barnen med diagnosen Aspergers syndrom saknar dock denna viktiga förmåga, det är därför extra viktigt att lärare tänker på detta när litteratur väljs ut. Hon skriver också att mycket av det vi lär oss i dagens skola bygger på det som vi har lärt oss under tidigare skolår. Har man då inte tagit till sig det som tidigare studerats får man

svårt att förstå helheten. Vi tycker att Kalle bör ha en viss frihet när han väljer sina böcker, men vi tycker att han ändå kan behöva viss vägledning.

Att lära sig hur man leker är inte en självklarhet för alla barn. För barn med Aspergers syndrom är det definitivt inte detta. I skolan leks det mycket på rasterna, men även på t ex idrott och musiklektionerna. När Kalle är hos specialpedagogen så tränas det bland annat på lek. De tränar mycket på den typ av lek som de övriga barnen leker på rasterna. Då vi har observerat Kalle har vi kunnat se att han verkar vara bra med på lekens regler och fungerar bra tillsammans med de andra barnen. Att Kalle får träna på detta hos specialpedagogen anser vi vara till stor fördel, då Evenshaug och Hallen (2001) nämner leken som en otroligt viktig del i ett barns uppväxt, då leken bidrar till att utveckla deras kreativa, intellektuella, emotionella, motoriska och sociala sidor. Med socialisationen menar de det samhälle som barnet växer in i. Här får de framförallt lära sig värderingar och olika beteendemönster. Både vi och klassföreståndaren har kunnat se att Kalle har tagit till sig värderingar och beteendemönster från övriga klasskamrater. Vi kan tycka att dessa blir som en manual för hur Kalle skall uppföra sig, vilket vi tycker är den stora fördelen med att barn med Aspergers syndrom involveras i "vanliga" klasser. Klassföreståndaren har nämnt att Kalles situation i överlag blivit mycket bättre sedan han kom till klassen och att utveckling ständigt sker. Då vi kunnat se på Kalle genom våra observationer att han trivs och fungerar bra med övriga deltagare när han leker, tycker vi att mer energi borde ägnas åt att göra lärandet mer lustfyllt. Beyer och Gammeltoft (2000) skriver i sin bok om lekens betydelse för barn som är i liknande situation som Kalle. De skriver att dessa barn behöver en lärare eller vuxen för att hjälpa dem med "lekandet". Vi har även sett att Kalle trivs med leken när den är vuxenstyrd. Det lustfyllda borde inte enbart begränsas till rasterna, musiken och idrotten. Leken och det lustfyllda borde även flyttas in i klassrummet. En ny frågeställning kan vara just detta om hur vi kan göra lektionspassen mer lustfyllda för barn med Aspergers syndrom och så även för de övriga barnen. En tanke att bära med sig under tiden som man försöker hitta ett svar till denna fråga, är att man bör möta dem på deras nivå och att vi gör detta genom att skapa tydliga situationer för lek och som dessutom är möjliga att genomföra i klassrummet.

Referenslista

- Attwood, Tony (2000). *Om Aspergers syndrom*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Beyer, Jannik & Gammeltoft, Lone (2000). *Autism och lek*. Stockholm: Liber AB.
- Beckman, Vanna; Kärnevik, Margareta & Schaumann, Helen (1994). *Gång på gång*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Cech, N Berith (2001). *Pedagogik på social omsorgsgrund för personer med utvecklingsstörning*. Doktorsavhandling i pedagogik vid Karlstads universitet.
- Ehlers, Stephan & Gillberg, Christopher (1999). *ASPERGERS SYNDROM – en översikt*. Stockholm: Riksföreningen Autism.
- Evenshaug, Oddbjörn & Hallen, Dag (2001). *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Gillberg, Christopher (1999). *Autism*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Gillberg, Christopher & Peeters, Theo (2001). *Autism: Medicinska och pedagogiska aspekter*. Stockholm : Cura.
- Gillberg, Christopher & Hellgren, Lars (2001). *Barn- och ungdomspsykiatri*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Handikappupplysningen (2005) *Vad säger FN?*
http://www.hu.sll.se/gn/opencms/web/HU/stod_vardagen/service_bemotande_klagomal/Vad_sager_FN.html Tillgänglig 2005-12-20
- Läraryrket (2001). *Lärarens handbok*. Stockholm: Läraryrket.
- Reinecker, Lotte (2003). *Problemformulering*. Malmö: Liber AB.
- Repstad, Pål (1999). *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Schopler, Eric & Reichler, Robert Jay & Lansing, Margaret D (1993). *Lära barn med autism: Strategier för föräldrar och professionella*. Stockholm: Natur och Kultur.

Schäfer, Susanne (1996). *Stjärnor, linser och äpplen att leva med autism*. Stockholm: Cura AB.

Specialpedagogiska Institutet (2005) *FN:s standardregler och Salamanca-deklarationen*

<http://www.sit.se/net/Specialpedagogik/R%E5dgivning/Lagar+och+%F6verenskommelser/FNs+standardregler>

Thimon, Ann-Christin (1998). *BRÅKIGA ungar och SNÄLLA barn*. Stockholm: Johansson & Skyttmo Förlag AB.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Malmö: Kompendium till examensarbete vid Malmö högskola.

Wing, Lorna (1996). *Autismspektrum*. Stockholm: Cura AB.

Östman, Hans (2001). *Hur skolan kan hjälpa elever med Aspergers syndrom*. Stockholm: Riksföreningen Autism.

Bilaga

Intervjuguide

Intervju med Kalle

När är du som gladast i skolan?

Är det roligast i klassrummet eller hos Inger?

Vilket är ditt favoritämne?

Tycker du att musiken är rolig?

Något som är tråkigt med musiken?

Hur trivs du på idrotten?

Vad gör du på rasterna?

Vad gör dig arg?

Vad kan då göra dig glad igen?

Kan någon prata med dig så att du blir glad?

Har du sett den?

Hur gammal måste man vara för att se den?

Finns det något annat som du tycker är roligt att arbeta med i klassrummet?

Något som inte är så hemskt roligt?

Kan du ge exempel på några frågor som gör dig arg?

Hur är det hos Inger när det ställs frågor?

Hur länge har hon varit där?

Hon är väl inte så gammal?

Ulf och Inger är väl äldre än Pernilla?

Är det något som du vill fråga mig?

Har du några husdjur Kalle?

Intervju med klassläraren

I vilka situationer blir autism ett problem?

Hur hanterar du en sådan situation?

Kan du se någon form utav varningssignal?

Vad är positiv/negativt vad det gäller Kalle i klassrumsmiljö?

Hur ser du på att Kalle är hos Inger?

Finns det något negativt med att Kalle är i klassen?

Intervju med en av specialpedagogerna

I vilka situationer blir handikappet autism ett problem?

Varför är det bra för Kalle att vara i klassen?

Finns det något negativt med att han är i klassen?

Kan du se någon form av varningssignal?

I vilka situationer fungerar det bra för Kalle?